

4:e årg. 1901.

Extrahäfte:

N:o 2.

STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFT

FÖR

POLITIK — STATISTIK — EKONOMI

UTGIFVEN AF

PONTUS E. FAHLBECK

Pris för årgång 6 kr.

Lösnummer af detta häfte kostar 50 öre.

LUND

STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFTS EXPEDITION

DISTRIBUTÖR: C. W. K. GLEERUP.

Prenumerationsanmälan.

Statsvetenskaplig Tidskrift utkommer under 1901 efter samma plan och under samma ledning som innevarande år.

Tidskriften skall, med undvikande af ett alltför strängt anlitage af den vetenskapliga framställningens yttre former, likväl städse söka meddela ett fullt vetenskapligt innehåll dels genom *uppsatser* i politik — detta ord taget i sin äldre och mera omfattande bemärkelse — statistik och ekonomi, dels genom kortfattade *meddelanden* från samt *anmälningar* af nyare statsvetenskaplig litteratur. I en särskildt redigerad afdelning skola därjämte i öfversiktlig form refereras viktigare *prejudikat* m. m. ur Sveriges administrativa praxis.

Tidskriften vill för öfrigt, utan att sluta sig till något parti och utan att göra sig solidarisk med de åsikter, som i dess spalter kunna komma till uttryck, söka uppnå största möjliga objektivitet, omväxling och gedigenhet i innehållet, och härutinnan vågar den ock hoppas på framgång, då från olika håll bidrag utlofvats eller eljest för framtiden ställts i utsikt af vårt lands mest framstående författare på statsvetenskapernas område.

Tidskriften kommer att redigeras af undertecknad med biträde af doc. L. WIDELL och fil. kand. S. WALLENGREN såsom redaktionssekreterare, af hvilka den förstnämnde handlägger alla löpande ärenden. Därjämte hoppas redaktionen såsom hittills kunna påräkna medverkan till prejudikatafdelningen af kammarrådet d:r G. THULIN m. fl.

Tidskriften utkommer i 5 häften om året omfattande minst 20 ark. Prenumerationspriset blir såsom hittills 6 kr. för år. Lösa häften säljas i mån af tillgång till ett pris af c:a 60 öre pr ark.

Prenumeration kan ske antingen genom postverket eller direkt hos «Redaktionen af Statsvetenskaplig Tidskrift, Lund».

Eftertryck utan angifvande af källan förbjudes.

Lund i December 1900.

P. Fahlbeck.

Härordningsförslaget.

Några anmärkningar

af

Professor **Pontus Fahlbeck.**

Svenskarne äro ett folk på ferier — så har man i vårt östra grannland Finland karaktäriserat oss i senare tid. Ett folk på ferier är ett folk utan andra uppgifter än dem, hvar individ sätter för sig i sin handel och vandel, eller på sin höjd ett folk med den abstrakta önskan att vara ett kulturfolk. Sanningen af denna karaktäristik af svenskarne kunde ännu för kort tid sedan knappast jäfvas. Ferierna ha emellertid tagit slut och, jag hoppas, äfven feriesinnet hos det svenska folket. Vi ha åter fått klart för ögonen, att vi äga en stor alla krafter spännande uppgift, om hvilken vi måste samla oss — uppgiften att häfda den egna existensen, den första och största af alla ett folks uppgifter. Det nya härordningsförslaget är den omedelbara frukten häraf. Medan 1892 års härordning, bedröflig i åminnelse, var ferietidens leka soldat, betecknar det nu framlagda förslaget ett uppvaknande från lek till manligt allvar. Tidens ström har allt sedan 1809 flutit oss förbi utan att rycka oss med i sin hvirfvel. Med det nya århundradet har den tagit en riktning, som kanske icke längre låter oss ligga stilla i lugnvattnet. Vi vilja icke krig utan fred, men det är att befara, att vår vilja icke längre råder häröfver. Detta är det nya läget, efter hvilket vi måste inrätta oss. Därför är det framlagda härordningsförslaget den viktigaste fråga, som på långa tider före-

legat det svenska folket. Detta är anledningen till, att äfven Statsvetenskaplig Tidskr. vill ägna densamma några ord, ehuru så mycket därom redan är sagdt, att knappt något återstår att tillägga. Några korta anmärkningar rörande hvar och en af de viktigaste här ifrågakommande synpunkterna utom den rent militära, som må förbehållas fackmännen, är allt som behöfs. Må vi börja med

Det yttre politiska läget.

Uppkomsten af några stora världsvällden, som under inhördes täflan söka utvidga sig blott för att icke blifva efter det ena det andra, sådan är i korthet ögonblickets och den närmaste framtidens politiska situation. Efter nationalismens tendenser på den yttre politikens område har följt universalismens, eller såsom den äfven kallas imperialismens. Fältet för denna tendens har intill sista tiden varit mer eller mindre obekanta verldsdelar med lågt stående befolkningar, men handgripliga tecken tyda på, att den nu kan komma att vända sig mot alla små folk och stater äfven i Europa eller med europeisk civilisation. Såsom alltid, när den praktiska politiken är i färd med att beträda nya banor, söker den äfven nu vinna opinionen för sig genom teoretiska betraktelser öfver sin egen rättmätighet. En engelsman har sålunda med adress särskildt till Skandinaviens folk velat bevisa, att de små nationerna nu mer ej ha rätt att lefva, om icke på de storas nåd. Som de enda verksamma argumenten å de små folkens sida mot denna bevisföring äro väl öfvade arméer och fyllda arsenaler, så vill jag ej offra en rad på densamma. Det är nog att veta, att dylika teorier äro i görningen. För oss svenskar och norrmän — ty trots all »selvfølelses sig selv nok» sitta vi i detta fall under en hatt — är läget det, att vi under rivaliteten mellan England och Ryssland kunna råka ut för nödvändigheten att använda de ofvan nämnda argumenten i en politisk bevisföring om vår rätt att lefva. Den ena af dessa världsmakter känna vi tillräckligt bland annat af det ännu pågående boerkriget, om den andra vill jag ännu yttra några ord.

Ryssland var i äldre tid liksom Danmark arffinden för vårt land. Så länge Sverige hade sitt Östersjövälde, som utestängde

det ryska riket från hafvet på det hållet, var detta ej mycket att undra på. Rysslands trängtan mot Östersjön var alltför naturlig, för att ej denna skulle omsättas uti en oafbruten kamp för att nå densamma. Sedan detta mål uppnåtts till öfverflöd slutligen genom eröfringen af Finland, och sedan Sverige med lugn och utan tecken till baktanke funnit sig i förlusten af sitt välde hinsidan Östersjön, så råder ingen naturlig d. v. s. uti de yttre förhållandena betingad anledning till strid och osämja mellan Ryssland och Sverige. Det senare landet har ock länge sedan upphört att betrakta det förra sôm sin arffiende, och i nutiden beklaga vi endast, att våra kommersiella och andra förbindelser med vår mäktige granne äro alltjämt så små, som de äro. Å rysk sida borde icke heller några andra känslor finnas gent emot Sverige i närvarande tid; och säkerligen finnes det icke heller andra hos de breda lagren af det ryska folket. Allt hvad man därom erfar, tyder fastmer på, att massan af ryssar med aktning och sympati betraktar svenskarne, medan tyskarne äro af mängden lika hjärtligt afskydda. Men det ryska folket inklusive dess bildade klasser utanför de makthafvande är ett, de senare ett annat.

Att Ryssland undergått stora yttre förändringar sedan Krimkrigets tid samt genom världets utvidgning i Asien blifvit en världsmakt, ligger för allas ögon; men att häremot svara knappt mindre omgestaltningar i det inre, är ej lika känt, om jag bortser från lifegenskapens upphäfvande och Alexander II:s i sammanhang därmed stående andra reformer. Intill Krimkrigets tid fortgick en ombildning af det högre ryska samhället i vesteuropeisk anda, medan folkets nedre lager förblefvo tämligen oberörda af dylika inflytelser. Härutinnan har efter sagda tid, men isynnerhet efter Alexander II:s ohyggliga död en omkastning ägt rum. Medan det lägre folket dels genom den gamla jordfördelningens upplösning och kapitalismens inbrott uti landthushållningen, dels genom storindustriens utveckling håller på att europeiseras, kan man säga, att inom de högre klasserna en motsatt rörelse samtidigt försiggått. Sålunda ha att börja med de tyska element, som tidigare i så riklig mängd funnos uti administrationen, ersatts af rent ryska. Vidare har den snabba utvecklingen af väldet i Asien fört därhän, att i någon mindre mån personer af kaukasisk och annan asiatisk

härstamning ingått uti officerskåren, samt att i stor utsträckning ryssar förlagts till Asien för att behärska och förvalta de nyvunna områdena. Här hafva desse som militärer och ämbetsmän lefvat sig bort från europeiska åskådningar och i dess ställe insupit asiatiska. Tjänande krigets och förstoringens syften komma de sålunda lätt att betrakta bådadera som själfändamål.

Emot denna utveckling inom den militära och civila förvaltningen betyda hvarken det stora ryska folkets önsknings eller själfhärskarens vilja synnerligen mycket. Det förra kan man lätt förstå; det senare förklaras äfven det af våldets utvidgning. Ju större riket blir, dess mer växer mängden af ärenden; och redan längesedan är denna inom centralregeringen så stor, att monarken personligen kan taga kännedom blott utaf en bråkdel af allt det, som han borde känna och bestämma. Han måste öfverlämna det mesta till sina ämbetsmän att af dem efter behag skötas. Ehuru själfhärskare och allsmäktigt ingripande här och där som en *deus ex machina*, är han i stort fullkomligt bunden af sina egna organ. Den nuvarande tsarens fredskärlek, som är höjd öfver allt tvifvel, väger därför mycket lätt i den ryska politikens vågskål. Det blir denna tusenhöfdade militära och civila ämbetsmannavärld förbehållet att å ena sidan behärska massan och å andra leda fursten. Men i dess intresse ligger att oafbrutet gå vidare på utvidgningens väg. Ty dess flera blifva tjänsterna och tillfällena till utkomst och befordran. Detta är faran.

Men, kan man fråga sig, finnes det någon utsikt för den skandinaviska halföns båda folk och framför allt det svenska att afvärja ett anfall af en stormakt, exempelvis Ryssland? Härtill svara hufvud och hjärta lika bestämdt ja. Sveriges gynnsamma geografiska läge gör, att ingen makt, ej ens Ryssland, kan här uppträda med femtedelen af den styrka, som de på papperet äga. Till detta hufvudets svar på ofvan gjorda fråga, som kunde yttermera vidlyftigt utläggas, kommer hjärtats och viljans, hvilket helt kategoriskt lyder: vi kunna försvara oss, emedan vi vilja det. Det ligger en paradox uti detta, tyckes det; men paradoxen är ingen annan än den, som uttalar sig uti de kända orden: tron försätter berg. Den moraliska kraftens energi utför, hvad som mätt efter de fysiska krafternas mått förefaller som en orimlighet. Det är

för öfrigt mer än sannolikt, att omsättes nämnda vilja, såsom jag hoppas, uti en härorganisation som den nu föreslagna, så kommer den aldrig att sättas på prof. Ett väl rustadt Skandinavien får lefva i fred; blott den hittillsvarande sorglösheten kan locka eröfrare.

Den ekonomiska bärkraften.

Som naturligt är, när det gäller en så vidt utseende organisation som det nya härordningsförslaget, så frågar man sig, huruvida landet utan skada för dess utveckling och öfriga vitala intressen förmår bära de ökade bördor, detta förslag medför. Enligt de uppgjorda beräkningarne skulle landtförsvarets budget ökas från nu (1901) upptagna 28,2 millioner kronor till 45,3 och sjöförsvarets från 8,7 mill. kr. till 13,9. Det är en stegring i årliga utgifter för försvaret med inalles 22,3 mill. kr. Därtill komma kostnaderna för kaserner samt framför allt det betydligt ökade antal arbetsdagar, som nationen måste offra på den militära utbildningen. Det är ej underligt, ifall mången ryggar förskräckt tillbaka inför dessa siffror, aldrig helst som han i sin föreställning gärna ser dem som på en gång förstörande budgeten, medan de dock skola helt långsamt rycka upp i densamma — enligt det kungl. förslaget under tolf år. Men äfven med aktgifvande på de nya bördornas blott småningom växande tyngd kan man fråga sig: förmår vårt land vid öfvergångstidens utgång bära dem? Att svara på en fråga, som gäller framtiden är aldrig lätt, ehuru visserligen betydligt lättare beträffande en sak som denna än i fråga om annat. Här gifvas fasta utgångspunkter för omdömet och förutsägelsena mer än eljest. Dessa utgångspunkter äro å ena sidan den föregående utvecklingen och det tempo den följt, å den andra de förefintliga resurserna. Finansministern har uti den finansplan han framlagt, på båda dessa vägar sökt och funnit det siffermässiga svaret på den uppställda frågan, utan tvifvel i det hela fullt riktigt. Jag kan därför inskränka mig till några korta randanmärkningar beträffande hvardera af de nämnda synpunkterna.

Det kortaste uttrycket för ett lands ekonomiska bärkraft gifver en uppskattning af dels nationalförmögenheten, dels national-

inkomsten. Sådana uppskattningar utförda efter samma grunder vid olika tidpunkter lämna därför ock det bästa medlet att mäta utvecklingen och dess hastighet. Rörande Sveriges nationalförmögenhet föreligga tvenne beräkningar utförda af författaren till dessa rader för åren 1885 och 1898. Resultatet var, att medan densamma efter afdrag af skulden till utlandet år 1885 kunde sättas till 6,542 mill. kr., uppgick den 1898 till 8,998 mill. kr. Härvid har den först nämnda siffran för att åstadkomma jämförlighet emellan de båda uppskattningarne höjts med ett något högre belopp än strängt taget bort ske — de norrländska skogarnes värde var ej lika högt 1885 som 1898, såsom vid korrektionen antagits — men ändock visa dessa siffror en stegring af ej mindre än 2,457 mill. kr. på dessa tretton år eller i medeltal årligen 189 mill. kr.¹⁾ Det är betydande tillgångar, men framför allt en storartad tillväxt i förmögenhet och ekonomisk härkraft, hvarom dessa siffror vittna. Visserligen kan i sist nämnda afseende anmärkas, att af dessa tretton år de sex å sju voro utomordentligt rika, men till motvikt voro de andra sex lika utprägladt magra. Därför kan denna utveckling i det hela betraktas som normal, och alltså ock efter den den framtida utvecklingen bedömas. Ingen anledning finnes heller att förmoda, att icke en ny följd af tretton år från 1898 räknadt skall visa en lika stark tillväxt. Tvärtom finnas åtskilliga tecken både yttre och inre, som tyda på, att den närmaste tidens utveckling kommer att gå uti minst lika god fart. De yttre tecknen äro de båda nu pågående krigens förestående slut, boerkrigets och det kinesiskas. Därvid kommer den nu inträdde industriella depressionen att efterträdas af ett nytt uppsving, i det att Transvaal då åter sänder Europa guld, medan Kina blir stark köpare af järnvägsmateriel och maskiner. Den eljest farliga konkurrensen från Förenta Staterna skall därunder ej gifva sig allt för starkt till känna. De inre och viktigare tecknen till, att vår närmaste ekonomiska framtid icke blir mindre utvecklingsrik än de senast gångna åren, äro i första hand den nya ande af företagsamhet och energi, som i jämförelse med stäm-

¹⁾ För den härför intresserade hänvisas till P. FAHLBECK, *Sveriges Nationalförmögenhet*, Sthlm 1890 samt den under utgifning varande publikationen *Statistisk Handbok för Sverige*.

ningen under 1880-talet besjalar vårt folk, därefter att vi uti vattenfall och torfmossar äga tvenne värdeföremål, som hittills endast till mindre del äro tagna i bruk, och som, om de också ej komma att motsvara de något öfverspända förhoppningar, man vid dem fäst, dock beteckna nya tillgångar af betydande värde.

Till dessa betraktelser rörande det svenska folkets tillgångar och deras utveckling kunna vi dess värre i följd af ofullkomligheten af vår ekonomiska statistik ej lägga liknande angående dess samlade inkomster, vare sig brutto eller netto. Däremot kan en blick på statens *utgifter*, för att fästa oss vid dem hellre än vid inkomsterna, under en följd af år lämna en god ledning rörande utsikterna för framtiden. Visserligen är det ej heller här lätt att få fullt jämförliga tal, i det att utgifter som tidigare icke synts uti budgeten — framför allt indelningsverkets kostnad — senare däruti till större och mindre belopp ingå. Detta oaktadt lämnar en jämförelse mellan statsutgifternas totala summor en i hufvudsak riktig föreställning om utvecklingen på detta område. Sålunda utvisade Rikshufvudboken en samlad utgiftssumma af:

1870	57,5	mill. kr.
1880	88,7	» »
1890	109,1	» »
1899	157,4	» »

Samtidigt vuxo kommunernas och landstingens utgifter från 36,2 mill. kr. år 1874 till 49,5 mill. år 1880, 69 mill. år 1890 och 93,4 mill. 1898 (senaste kända året). Trots denna tillväxt i offentliga utgifter, täckta till hufvudsaklig del med skatter, direkta och indirekta, kan ingen säga, att vi nu känna oss hårdare tryckta af dylika bördor än tidigare — tvärtom. Utgående från dessa erfarenheter kunna vi alltså fastslå, att en årlig stegring ensamt af statens utgifter på 4 millioner kr. är fullt normal och i intet afseende öfverstigande de samtidigt växande tillgångarne. För visso skulle flertalet svenskar år 1890 hafva högljudt protesterat, om någon framlagt en finansplan för samtliga statsutgifter under de närmast följande nio åren, hvilken utvisade en stegring af nära 50 mill. kr. Man hade tagit jord och himmel till vittne på, att vi 1899 skulle digna under dylika bördor. Men vi stå trots de ökade bördorna mycket tryggt på våra ben. Och på samma sätt kom-

mer det att bli 1910, ehuru budgeten då med all säkerhet skall visa en utgiftssumma af 200 mill. kr.

Från dessa framtidsspekulationer må vi vända oss till våra nu förefintliga resurser för att vid en mönstring af dem tillse, huruvida de kunna anses starka nog att bära härordningsförslagets nya bördor. Härvid är det nog att kasta en blick på våra *skattekällor* samt tillse, om de gifva förhoppning om ett rikare flöde, när så kräfves. Lyckligtvis behöfver den blicken ej länge söka. Det är nog att erinra om, att ännu 1885 erlade hufvudsakligen skattejorden 5,9 millioner kr. i grundskatt och (enligt 1878 års värdering) 5,5 mill. kr. för indelningsverket, summa 11,4 mill. kr. i direkta skatter, hvilka som bekant inom kort äro fullständigt efterskänkta. Skulle då ej nu icke blott innehafvarne af skattehemman utan samtliga jordbrukare och därtill rikets alla andra skattdragare kunna bära en förhöjning af bevillningen och annan direkt skatt både med 11,4 mill. kr och mera till? Frågan är enfaldig och kräfver intet vidare svar. Icke ens en utläggning af de brister, som vidlåda vår bevillningsförordning och af de stora inkomster af kapital och rörelse, som tack vare dem nu undandraga sig all beskattning, är härvid af nöden. Ty äfven ett barn begriper, att samma skattebelopp, som en mindre del af vårt folk kunnat i alla tider bära, det förmå vi samfällt med lätthet utgöra.

Men man kan gå ett steg vidare och förutsäga, att en dylik stegring uti bevillningen ej skulle kännas synnerligen tungt, förutsatt att de ofvan nämnda bristerna i bevillningsförordningen häfvas och en rationell fördelning af skatten genomföres. Må man blott införa *sjelfdeklaration* och vi sålunda få den fulla inblick uti de enskildes inkomstförhållanden, hvilken man så länge förgäfves eftertraktat i vårt land, så skall det visa sig, icke blott att bevillningen stiger från nuvarande 7,7 mill. kr. till godt och väl 10 mill. kr., utan ock att äfven en fördubbling af densamma för flertalet skattdragande komme att kännas jämförelsevis ringa. Anledningen till det senare är den lättnad i kommunalskatten, som den stora mängden af nu ej uppgifna fyrkar och bevillningskronor kommer att bereda öfriga skattdragande. Ju flera fyrkar och bevillningskronor att beskatta enligt nu gällande ordning för kommunalskatterna, dess mindre kommer på hvar och en. För fler-

talet skattdragande skall därför den ökade bevillningen till staten vid en riktig taxering af alla inkomster motvägas utaf minskade kommunalutskylder. Icke nog således med, att vi förmå bära en förhöjning i bevillning på 12 millioner kr., utan vi göra det med lätthet och utan synnerligen ökad tunga för flertalet skattskyldige.

Att här orda om inkomst- och förmögenhetsskatternas rationella anordning är ej på sin plats. Jag kan dock ej underlåta att gent emot alla dessa motioner om progressiv beskattning m. m. anmärka, att låt oss först genom självdeklarationens införande få en tillförlitlig statistik öfver inkomsternas fördelning i vårt land, innan vi fara åstad och bestämma, huru skatten bör läggas. I princip är äfven jag anhängare af progressiva skattesatser, aktiers ökade beskattning o. s. v., men först och främst är jag anhängare af en tillförlitlig statistik öfver inkomster och tillgångar, ty förr än en sådan föreligger, komma alla reformer af bevillningen att bestå endast uti ersättandet af en orättvisa med en annan. — För öfrigt lär jag ej efter den låt vara summariska men för den föreliggande frågan tillräckliga utläggning som skett rörande den förnämsta af våra direkta skattekällor behöfva vidare orda om vare sig andra direkta skatter såsom värnskatt, arfskatt och stämpelskatt eller de indirekta skatteutvägarne. När skatter af sist nämnda slag behöfva tillgripas — ty vi må ihågkomma att redan befintliga indirekta skatter regelbundet lämna betydliga öfverskott öfver det beräknade, och vidare att statens egna inkomster utaf skogar, järnvägar och riksbank också växa — så gifver en malt- eller ölskatt eller förhöjning af några finanstullar rikliga tillfällen därtill. Öfverhufvud äro dessa bekymmer för, att vi ej förmå bära de nya bördorna, tomma hjärnspöken. Vi skulle utan svårighet kunna bära dem i den stund som är, långt mera då om tio till tolf år.

Härordningsförslaget och jordbruket.

Som ofvan nämndes, utgör jämväl det ökade antal armar och dagsverk, som för militärtjänsten skola tagas i anspråk, en anledning till bekymmer och farhågor för det nya härordningsförslaget. Dessa bekymmer utgå icke ifrån handel och industri och deras målsmän. Det är landtmännen, som för sin del bäfva och klaga. Det blir mindre tillgång på arbetskraft för jordbruket,

skörden kommer att af brist på folk få ruttna på marken och mera dylikt, höres från deras sida. Som bekant äro jordens brukare fallna för att se tingen i mörkt. Det kan vara skäl att något granska halten af dessa farhågor och desslikes tillse, hvar de kunna vara på sin plats och hvar icke.

I sistnämnda afseende eller beträffande de kategorier af jordbrukare, som kunna befaras lida men i följd af militärtjänsten enligt det kungl. förslaget, må genast anmärkas, att icke träffas desse, såsom det sagts, bland småbrukarne, de som intet lejdtt arbete använda. Det torde nämligen höra till sällsyntheterna, att de verkligt små jordägarne, gårdmännen såsom de med ett-danskt uttryck kallas, någonsin ernå sin ställning och sin jordlapp före fyllda 25 år. I regeln lär väl denna klass rekryteras af dem, som efter flerårig drängtjänst samlat en styfver och med den köpa sig en jordtäppa med ett hus. Dessa äro sålunda redan öfver den aktiva militärtjänstens ålder. Gå vi därefter till de något större jordägarne, småbönder o. likn., hvilka likväl icke hålla lejda arbetare, utom möjligen en piga och en pojke, så träffas af samma skäl icke heller de af militärtjänstens arbetsböda. De äro nämligen själfve öfver värnpliktsåren; och ha de söner i sådan ålder, så lära de icke längre vara hemma utan ute i tjänst. I äldre tid stannade sönerna väl stundom hos föräldrarna för att hjälpa till vid gårdens skötsel; nu torde sådant höra till undantagen hos denna klass af jordbrukare. Nej, de som kunna befara att få se sina arbetare tagna ifrån sig äro de större jordbrukare, som hålla lejda manliga arbetare samt äga vuxna söner, som stannat hemma. Det senare blir emellertid med hvar dag som går allt sällsyntare; det är för den skull den minskade tillgången på lejda manliga arbetare, som farhågorna egentligen gälla. Och de som hysa dem äro icke de små jordägarne, som inga sådana arbetare hålla, utan de större och verkligt stora.

Sedan vi nu lärt känna, hvem den egentlige kåranden är i detta mål, må vi vända oss till klagomålet själfvt och tillse, hvad skäl det äger för sig. Härvid torde vara nödigt att i första hand något skärskåda jordbrukets behof af arbetskraft så till tid som omfång. Det är sannolikt, att många bland dess egna idkare icke

gjort sig rätt reda härför liksom för de omvandlingar, som på detta område ägt rum under senare tid.

Sålunda veta väl alla, att jordbrukets arbete efter naturen sedt är i hög grad bundet till vissa årstider; men att detsamma äfven beträffande arbetsförhållandena blifvit ett *säsongarbete* i egentlig mening, torde ej vara lika klart insedt. Som allt säsongarbete vill alltså det nutida jordbruket ha massor af arbetare, när den bråda tiden är inne, hvilken det dessutom med tillhjälp af maskiner söker göra så kort som möjligt, för att sedan, när nämnda tid är öfver, åter släppa dem. Att hålla den nödvändiga arbetarstammen året om, blir allt mindre brukligt. Man vill ta arbetarne, när de behöfvas, och lämna dem sedan. Detta är en viktig sida af det nutida jordbrukets kraf på arbetsmarknaden, som väl må behållas i minne, när det gäller att bedöma dess ställning till den ökade militärtjänsten; en annan ännu mindre beaktad men för den föreliggande frågan af största vikt är det större jordbrukets behof af arbete. Detta behof är nämligen ej växande utan, om ej stadt i aftagande, förblifvande sig likt. Jag skall med några ord söka belysa och förklara detta märkliga förhållande.

En i alla länder och äfven hos oss iakttagen företeelse är landtbefolkningens flyttning till städerna, hvilken understundom tagit den utsträckning, att trots en stark folkökning i det hela landsbygdens folkmängd förblifvit stationär eller till och med gått tillbaka. Orsakerna till denna företeelse äro mångahanda, men den otvifvelaktigt verksammaste är jordbrukets minskade behof af arbetskraft i allmänhet och särskildt af lejd sådan. Detta har åter sin grund uti användningen af maskiner. Införandet af maskiner gör allestädes armar lediga; men inom industrien, som har en nästan obegränsad förmåga af tillväxt, beredes snart nog rum för de nyss öfverflödiga armarne. Icke så inom jordbruket, hvars utvecklingsförmåga är helt begränsad. Här släppas de öfverflödiga arbetarne för att icke mera återtagas. Denna utveckling har försiggått med stor styrka i vårt land som i andra allt från 1860-talets början intill nutiden. Att den nu upphört, i det att handkraftens ersättande med maskiner inom det större jordbruket — ty jag talar närmast om det — nått sitt maximum,

är ej troligt. Men därmed må förhålla sig huru som helst, ett är visst, nämligen att jordbrukets behof af arbetskraft och särskildt lejdt arbete icke växer utan, om det ej längre aftager, förblifver konstant¹⁾.

Betydelsen af de båda nu anförda fakta för frågan om jordbrukets ställning till den ökade värnplikten ligger i öppen dag. Det nya härordningsförslagets rekrytskola, som ständigt upptager en årsklass under vintermånaderna kommer jordbrukets önskan om säsongarbete till mötes. En mängd unga drängar, som jordbruket eljest nödgats behålla vintern öfver, omhändertagas af staten för att till sommaren åter ställas till dess disposition. I detta afseende hämtar jordbruket en ren fördel af den nya härordningen. Det torde väl ej heller vara krafvet på det unga manskapet under vintermånaderna, som väckt landtmännens farhågor, utan de tre årsklassernas inkallande till repetitionsöfning 26 Aug.—30 Sept. Men härvid kommer det andra af de ofvan anförda fakta jämte ett tredje, hittills ej omnämndt, — den allmänna folkökningen — som en förlossare från bekymren. Medan jordbrukets behof af lejdt arbete förblifver sig likt, växa de åldersklasser snabbt, som tillgodose nämnda behof. Äfven om det sålunda vid en viss tidpunkt är knappt om armar vid skörden, skall det inom få år bli öfverflöd därpå. Härför sörjer den allmänna folkökningen, såsom följande korta beräkning närmare utvisar.

Utgår man från vår statistiks senaste erfarenheter, så finner man, att under åren 1890—1898 den manliga befolkningen uti åldrarna 18—22 samt 25—65 år, hvilka icke beröras af repetitionsöfningarne, växte i tal från 1,113,703 individer år 1890 till 1,176,832 år 1898. Detta gör för samtliga åtta åren 63,129, eller i medeltal årligen vid pass 8,000 man. Enligt det nya härordningsförslaget belöper sig åter under öfvergångstiden den årliga medeltillväxten af värnpliktigt manskap utöfver nu i anspråk tagna till allenast omkring 1,300 man, såsom efterföljande siffror utvisa. Redan nu öfvas vid regementsöfningarne, som inträffa i slutet af

¹⁾ En rörelse i motsatt riktning framkallades för en tid af hvitbetsodlingen, men dels förmår denna rörelse ej uppväga den allmänna tendensen, dels är det mest kvinnor och barn som den tager i anspråk, ej vuxna män, hvarom här är fråga.

sommaren, en årsklass jämte den indelta och värfvade armén, inalles vid pass 56,000 man. Afräknas dessa, som sig bör, från den totala summan af de tre inkallade årsklassernas (22–25 år) krigsdugliga manskap, omkring 72,000 man, så blir hela ökningen vid öfvergångstidens slut utöfver de nu inkallade, vid pass 16,000 man, hvilket med tolfårig öfvergångstid ger den ofvan funna årliga medeltillväxten 1,300 man. Uti denna beräkning ingår emellertid äfven de värnpliktige för flottan, hvilka icke höra hit, hvadan nämnda siffra rätteligen bör minskas med deras tal och alltså blir något mindre. Detta är ju ett ganska märkligt resultat, som borde dämpa farhågorna för brist på armar, tyckes det. Folkökningen, som antagligen icke blir mindre under följande år, än den varit under dessa åtta, ställer årligen mångdubbelt flera armar till näringarnes disposition än dem, hvilka härordningen undandraget desamma. Ändock har jag härvid icke räknadt de arbetsföra kvinnorna, hvilkas tal vuxit ej mindre än männens. Medan jordbrukets behof af lejd arbetskraft förblifver sig likt, växer sålunda snabbt den folkmassa, manliga och kvinnliga, hvarifrån denna hämtas. Brist på folk för fredens värf lär sålunda ej en ökad värnplikt medföra.

Emot dessa beräkningar och slutsatser må ej den invändningen göras, att jordbruket icke får godt af en dylik tillökning i arbetskraft, i det att densamma går till industrien. Ty enahanda kan inträffa, om det ock funnes mångdubbelt flera armar, än hvad nu är fallet. Men det är då icke härordningens kraf, som vållar ebben uti jordbrukets arbetarestam, utan industriens attraktion och jordbrukets egen oförmåga att hålla den kvar. Denna oförmåga beror åter väsentligen på jordbrukarne själfve och det sätt, hvarpå de ställa för sina arbetare, framför allt i bostadsväg. Må de i nämnda afseende bättre sörja för sina arbetare, så lära de nog stanna kvar.

Rätt besedda, äro sålunda äfven dessa farhågor rörande den hotande arbetsbrist, som för jordbruket skulle följa af härordningsförslagets antagande, tomma skräckbilder. Den årliga tillväxten uti de arbetsdugliga åldersklasserna är mångdubbelt större än ökningen uti värnpliktige vid repetitionsöfningarne enligt nämnda förslag. Men härtill må slutligen den anmärkningen fogas, att det helt visst ligger en stor öfverdrift uti påståendena, att skörden ej

skulle vara till hufvudsaklig del fullbordad den 26 Aug., då manskapet rycker in. Jordfrukterna ligga då väl ännu i jorden, men såväl hö som säd böra vara till allra största delen bärgade. Allt tal om, att skörden vid den tiden skulle få ligga ute och ruttna bort, är arg öfverdrift. Jordfrukternas upptagande samt höstplöjningen äro de landtmannagärningar, som vid den tiden pläga återstå. Det är allt. Huru man ser tingen, blifva sålunda de farhågor, som yppats från jordbrukarnes sida, föga grundade. Den brist på arbetskraft, hvaröfver man under senaste år haft kännning, har varit en följd af industriens öfvermåttan starka utveckling samt jordbrukets ofvan nämnda oförmåga att hålla sina arbetare kvar. Men jordbruket måste anpassa sig efter arbetarnes växande anspråk, ty det är dessa och alldeles icke brist på folk, som bragt de större jordbrukarne i förlägenhet. Och så kommer det i framtiden städse att bli. Därutinnan gör värnpliktens utsträckning hvarken från eller till. Detta skäl till nej i den föreliggande frågan är sålunda ganska haltlöst.

Den allmänna värnpliktens verkningar.

För fullständighetens skull må äfven ett par ord yttras om ofvanstående ämne. En värnplikt så pass utsträckt som den nu föreslagna, med åtta månaders kasertering samt allvarlig militär utbildning utaf större delen af landets manliga ungdom, måste äga djupa och vidt gripande verkningar af såväl social som allmänt medborgerlig och äfven ekonomisk natur.

Värnpliktens sociala verkningar böra hos ett folk, redan så demokratiserad som det svenska, blifva ett ytterligare närmande af de olika folkklasserna. Genom att under så lång tid ständigt vistas samman, arbeta och lära tillsammans komma dagakarlens söner och millionärens att bättre lära känna hvarandra. Detta är det bästa och på samma gång enklaste sättet att minska det stundom alltför stora afståndet mellan klasserna, ty det är icke ovilja å de högres sida, som vållar detta afstånd, utan obekantskap. Och det är att hoppas, att det ägg, man ofta ser framlysa hos de lägre klasserna mot de högre, på samma väg skall mildras. Rekrytskolan och samlifvet under öfningarne komma i det afseendet att verka i liknande anda som de allmänna läro-

verken, hvarest sönerna af fattige och rike, låge och höge sitta på samma bänk och lära sig att vara goda kamrater. Ingenting bidrager så att skingra sociala fördomar som den personliga bekantskapen klasserna emellan. Och för vinnande af en sådan bekantskap lämpar sig det nya härordningsförslaget bättre än allt annat.

Gå vi därefter till de allmänt medborgerliga verkningarna, så kunna dessa i korthet karaktäriseras som en folkuppföstran, och det i dubbel afseende såväl intellektuellt som moraliskt. Genom att göra rekrytskolan till en verklig skola i medborgerliga ämnen, såsom Herrar Holmberg och Ivar Månsson föreslagit och jag själf tidigare förordat (*Stånd och klasser*, sid. 185), får flertalet af vårt folk vid mogna år en bildningskurs ofvanpå folkskolan, som bör i hög grad bidra till dess höjande och det rätta medborgarsinnets utveckling. Få folk äga en härligare historia än det svenska och intet en märkvärdigare författningsutveckling än det. Men, jag blyges att säga det, intet folk känner sin egen författning och dess utveckling så litet som det svenska. Saken äger endels sin förklaring i det förhållandet, att vi städse haft en författning och ej, såsom flertalet folk, nyss fått en sådan. Men detta hindrar icke, att nämnda okunnighet är en skam liksom — en fara. Man kommer så lätt att beundra främmande politiska mönster och förbise det egna med det särkynne och den rikedom, som ligger i det. Här är ett stort fält för vårt folks uppföstran, som utan intrång på den militära utbildningen kan uti rekrytskolan bearbetas till fromma och gagn för hela dess utveckling.

Men äfven moraliskt kan och bör rekrytskolan utöfva en stor inverkan. Uti den samlas element af alla slag, goda som dåliga. Ehuru eljest en dylik blandning vanligen mera sänker de bättre än höjer de sämre, så är i detta fall ett motsatt förhållande att vänta. Den allmänna stränga tukten förhindrar utbrottet af dåliga seder, där de finnas, och den korta samvaron gör deras understuckna yttringar verkningslösa. Därigenom blifva de bättre elementen de, som bestämma tonen och andan. Särskildt komma sönerna af de högre klasserna med all säkerhet att under samvaron med dem af ringare stånd lägga band på dåliga böjelser samt genom föredömet verka för goda seder. Så har det gått hos

det finska folket, som frivilligt åtog sig värnpliktens börda — utan att därför skörda mycken tack, synes det. De mera bildade bland de värnpliktige ålägga sig själfve ett höfviskt uppträdande så i ord som gärning. Så verkar denna värnplikt uppfostrande på både högre och lägre. Må vi taga lärdom häraf liksom i allmänhet af den offervillighet, som detta ädla folk på ett lika stort sätt som rörande sätt både förr och nu lagt i dagen.

Inför dessa utsikter och erfarenheter falla de invändningar och farhågor rörande kasernlivets demoraliserande inverkan och militarismens införande i vårt land, som från skilda håll framställt, till föga. På den först nämnda af dessa farhågor vill jag ej spilla ett ord. Att efter våra nuvarande värfvade trupper, som rekryteras till god del bland ligapojkar och andra utskottselement, döma om, huru den allmänna värnpliktens manskap kommer att förhålla sig, är minst sagdt oförståndigt. — Om militarismens med rätta fruktade spöke må åter ett par anmärkningar vara på sin plats. Denna med ett utveckladt militärväsen ofta uppträdande företeelse har två sidor, en social och en militär-teknisk. Som social företeelse består den uti krigarståndets och isynnerhet officerskårens upphäfvelse gent emot och öfver det borgerliga samhället. Farhågorna för att så skulle ske hos oss sakna dock hvarje grund. En sådan utveckling svär alltför mycket emot det svenska folkets antibyråkratiska sinne och tänkesätt. Ty utan vanan vid en stark byråkratism såsom i Frankrike, Preussen och Ryssland är den otänkbar. Där respekten för den administrativa hierarkien är så litet förhärskande som i Sverige, kan militarismen aldrig få fäste. Direkt motverkas den för öfrigt af tidens sociala nivelleringsstendens samt den nästan hänsynslösa tryckfrihet, som hos oss existerar och som förhindrar möjliga ansatser därtill.

Hvad åter beträffar militarismens andra sida, som består uti den stränga disciplinen samt det mekaniska exercerandet, så kan man endast säga, att de äro nödvändiga och i för sig intet ondt. Angående krigslagar och proceduren inför krigsrätt må behöriga ändringar ske för att utestänga godtycke eller borttaga öfverdrifna straff, men disciplinstadgan är och förblir ett *noli me tangere*, kom mig ej när. En här utan sträng disciplin är ett oting, oduglig i krig och demoraliserande i frid. En här är en stor mekanism, hvars

lyckliga verksamhet i första hand beror på, att hvarje del funktionerar jämnt och utan friktion som en väl konstruerad maskin. Detta kan ej ske utan en ovillkorlig lydnadsplikt hos hvar enskild man; en lydnadsplikt, som man helst vill söka uti hans eget inre, men som i alla händelser måste äga disciplinstadgans yttre stöd. — Exercisdrillen, som utgör ett outtömligt ämne till ömsom drift ömsom verop, är ej mindre nyttig och nödvändig, förutsatt att den användes icke på öfverflödig parad- och honnörs-ståt utan till yrkets grundliga inlärande. Att militärens inlärande af handgrepp och rörelser till mekanisk färdighet utaf de s. k. radikale fördömes, är mindre underligt, ty desse äro vanligen i sina åsikter arga doktrinärer; men att samma fördömelse uttalas af arbetarepartiet, är mera underligt. Om någon borde arbetaren känna nyttan och nödvändigheten af dylika ting, ty det är i detta afseende ej annorlunda med gevär och kanoner än med arbetets instrument och maskiner. Förr än någon inlärt sig de rätta handgreppen till ren mekanisk fulländning, kan han ej, så som sig bör, sköta en väfstol eller hvilken annan arbetsinrättning som helst. Men de rätta handgreppen bestå just uti, att fingrar och händer fatta föremålen så och icke på annat sätt, medan den mekaniska fulländningen åter visar sig uti greppens utförande snabbt och maskinmässigt. Det är endast tanklöshet och eftersägning efter programmens slagord att ondgöra sig öfver mitärtjänstens mekaniska färdigheter. Sådana färdigheter äro lika nödvändiga här som uti fabrikerens arbets-salar.

Dessa anmärkningar föra öfver till det tredje slaget af värnpliktens verkningar — *de ekonomiska*. Härmed förstår jag icke de bördor, som den nya härordningen medför, ty därom är ofvan taladt, utan den militära dressyrens verkan på vårt folks arbetskraft och arbetslust. Bland värnpliktens uppfostrande inflytelser är denna ej den minsta, men framför allt är det den mest behöfliga. Våra arbetare arbeta ej med den kraft och energi, som det moderna lifvet af dem fordrar. Utan att nu vidare härom orda, må det vara nog sagdt, att vårt lands och sålunda äfven arbetarnes ekonomiska framtid hänger på, att det arbetas med större intensitet än hvad nu sker. Vi kunna eljest aldrig konkurrera med utlandet på världsmarknaden.

Höga löner och stor arbetsprodukt — det är hela den s. k. arbetarefrågans lösning i fyra ord utsagdt. Men ett ypperligare medel att nå större intensitet i arbetet än en militär uppfostran, som vänjer vid på en gång noggrannhet och snabbhet, gifves näp-peligen. Ensamt af denna grund är det nya härordningsförslaget värdt alla därmed förenade konstnader och bördor. De komma igen uti en större afkastning af allt arbete och därmed ock uti en större allmän välmåga.

Överblicka vi dessa här i korthet berörda verkningar utaf det nya härordningsförslaget, så måste erkännas, att de vida öf-verväga de olägenheter af olika slag, som åtfölja den ökade militärtjänsten för de enskilde. Mest lida däraf studerande, som vid universitetet eller annorledes utbilda sig för sina framtida värf, samt kontorister och andra, som redan fått fast anställning. Minsta uppoffringen kostar det den vanlige kroppsarbetaren, som ofta eljest byter plats, och för hvars framtida utkomst det är likgiltigt, om han under ett år är i kronans tjänst eller i den enskildes. Sä-kerligen finnes likväl ingen bland de förre, som ej med glädje bringar detta offer; fäderneslandet väntar, att arbetarne skola göra detsamma.

Härordningsförslaget och partierna.

Enligt gammal demokratisk vana har det svenska folket re-dan uttalat sig rörande det nya förslaget, innan det kommit till afgörande inför dess lägliga ombud. Folkmöten hafva hållits rundt om i landet, hvilka underkastat förslaget ett slags fri folkomröst-ning. Först rusade i ungdomlig ifver arbetarne åstad och svarf-vade ihop en deklamatorisk resolution, som föga hedrar dem. Äfven dess slafviska upprepande från söder till norr vittnar ej till fördel för deras omdöme. Efter dem kom landtbefolkningen, mera betänksam och trög, men också oafsedt några undantag med helt annan mogenhet i uttalandet. Framst gingo Smålands fattiga bönder och gáfvo ett svar, som länder dem till stor ära. Och det svaret fick eko mest öfverallt bland landtmännen. Endast en del vilseledda Västgötabönder ha stört harmonien med några skärande missljud. Sist ha de högre klasserna hållit möten och naturligen uttalat sig för den nya härordningen. Lägges härtill, att pressen

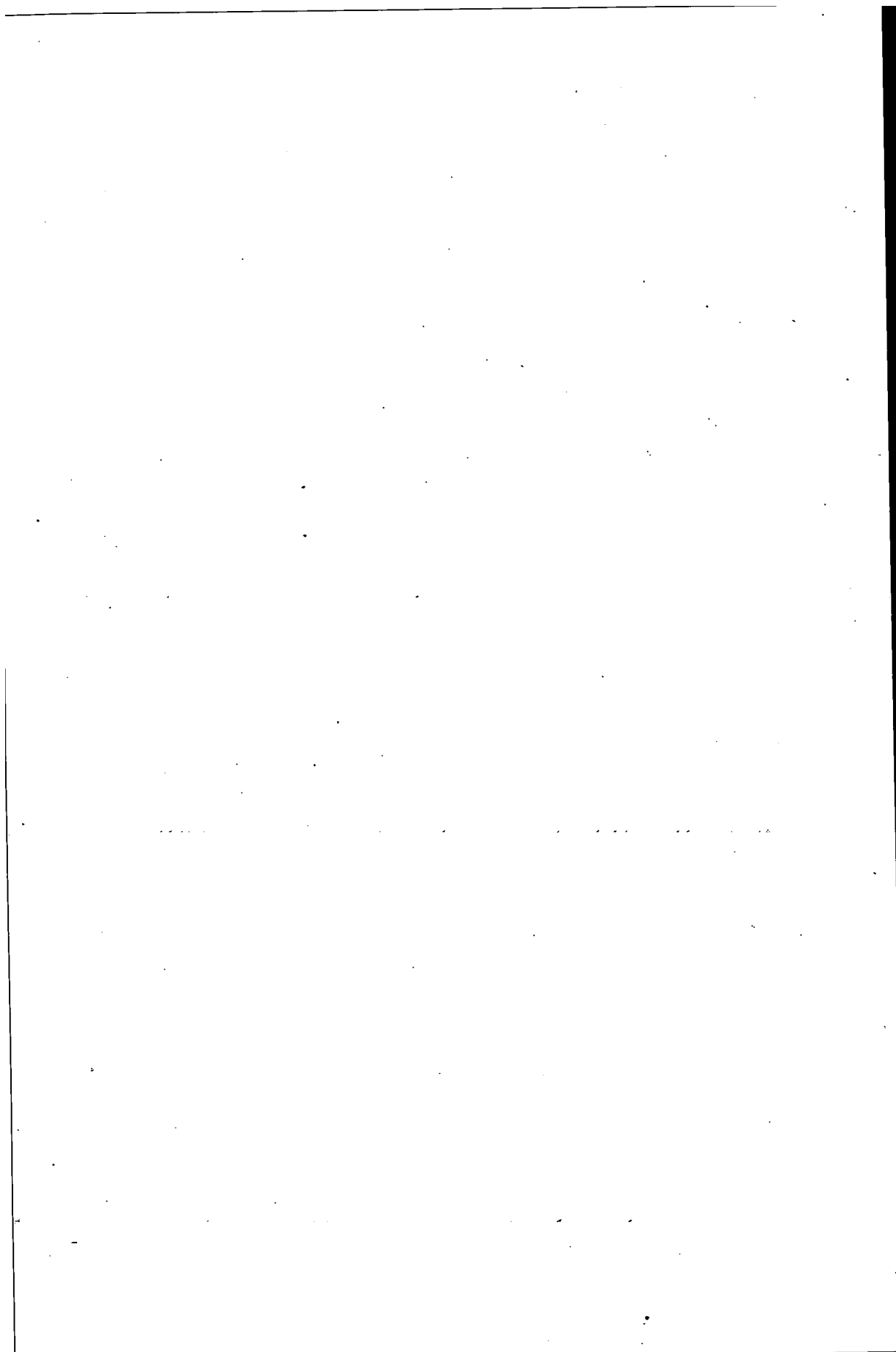
dag för dag diskuterat saken, gifvande rum åt alla de skiftande meningarne, så måste man säga, att, om någonsin, den allmänna opinionen fått tillfälle att stadga sig och säga sitt ord. Att efter detta uppskjuta frågans afgörande till nästa riksdag under förberärande, att folket ej uttalat sig, är fullkomligt meningslöst. Endast en onödig oro och agitation skulle däraf uppstå.

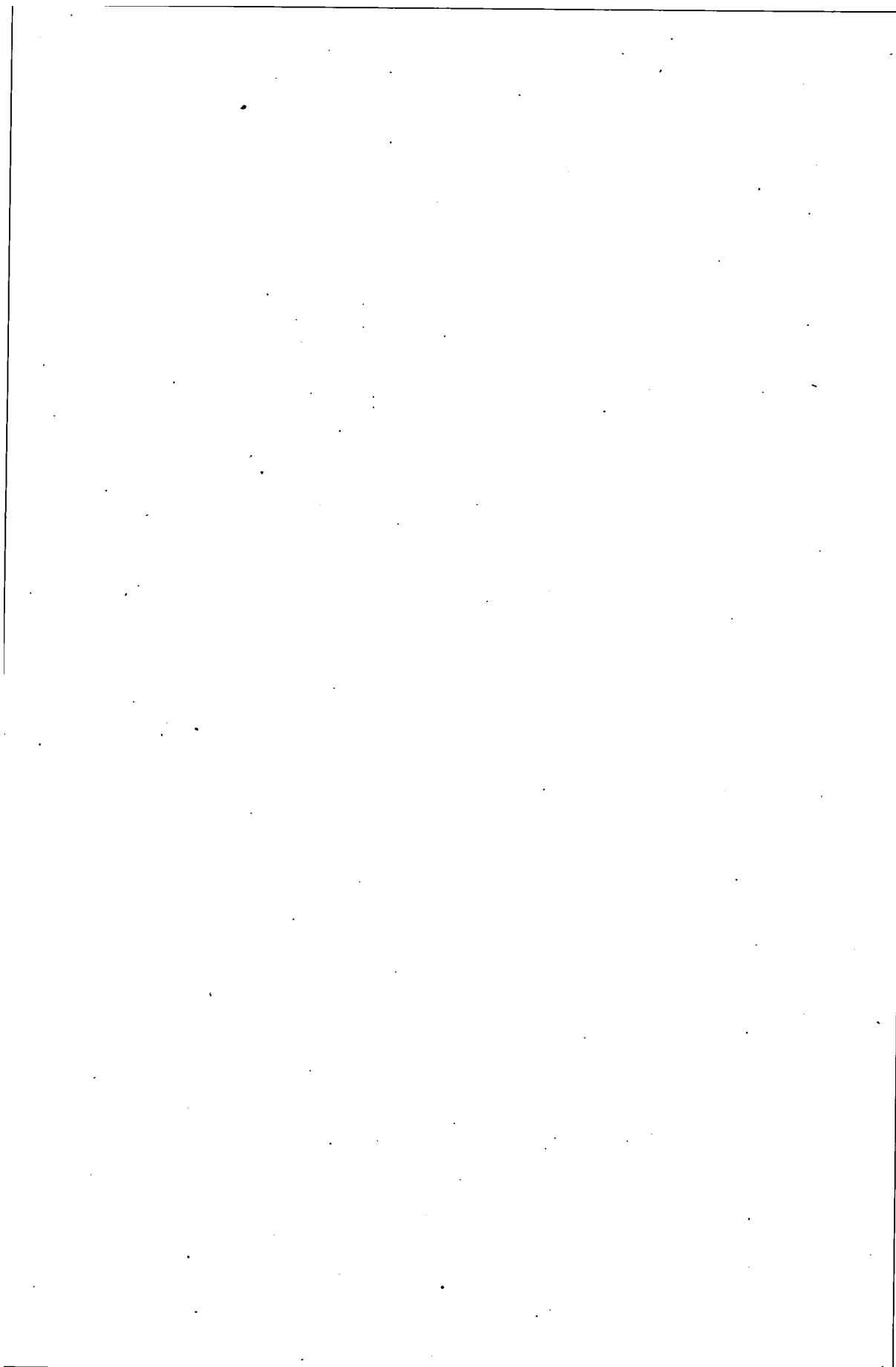
Gå vi till de särskilda partierna så utom som inom riksdagen för att yttra ett ord om deras ställning till frågan hvart och ett för sig, så må beträffande *arbetarne* sägas, att de genom sin bekanta Malmöresolution, allestädes upprepad, ställt sig själfva utanför den viktiga frågans afgörande. Denna resolution förordar en härordning, som är fullkomligt otidsenlig och för sitt ändamål — tryggandet af Sveriges själfständighet — otillräcklig, blott för att icke svika abstrakta teorier och radikala doktriner. I den skarpaste motsats till den moderna arbetaredemokratiens ideala grundtanke att bekämpa klass-samhället predikar den därtill i hvarje punkt en ohöjld klassegoism, som vid en fråga af så eminent nationell betydelse är lika omotiverad som oklok. Orätt vore likväl att döma arbetarne och deras framtida hållning i politiska ting efter denna yttring af omogen partiförblindelse. Den endast vittnar om, att ibland de svenske arbetarne ännu icke den inre fördelningsprocess försiggått, som redan är fullbordad i den engelska fackföreningsvärlden, och som håller på att bryta sig igenom i Tysklands socialdemokrati, den process nämligen, som skiljer mellan bättre och sämre, mogna och undermåliga element ibland arbetarne. Med naturnödvändighet, kan man säga, måste under ett system af absolut likställighet i rådslag och beslut de undermåliga elementen ibland arbetarne dominera, och detta dels i följd af de unga åldersklassernas stora styrka och ungdomens större ifver, dels emedan de vuxne undermålige, som ej äro få, med sig förena ungdomen och med den bilda majoritet och bestämma beslutet. Först när den naturliga sofringen mellan erfarna och oerfarna, kloka och fåvitska, karaktärsfasta och karaktärlösa ägt rum, kan arbetarnes parti frigöra sig lika väl från de undermåliges massvälde som från därpå stödda ledares envälde. Därför må man ej taga alltför illa vid sig utaf de hätska och oresonliga yttranden, som förekommit såväl vid en del folkmöten som i den

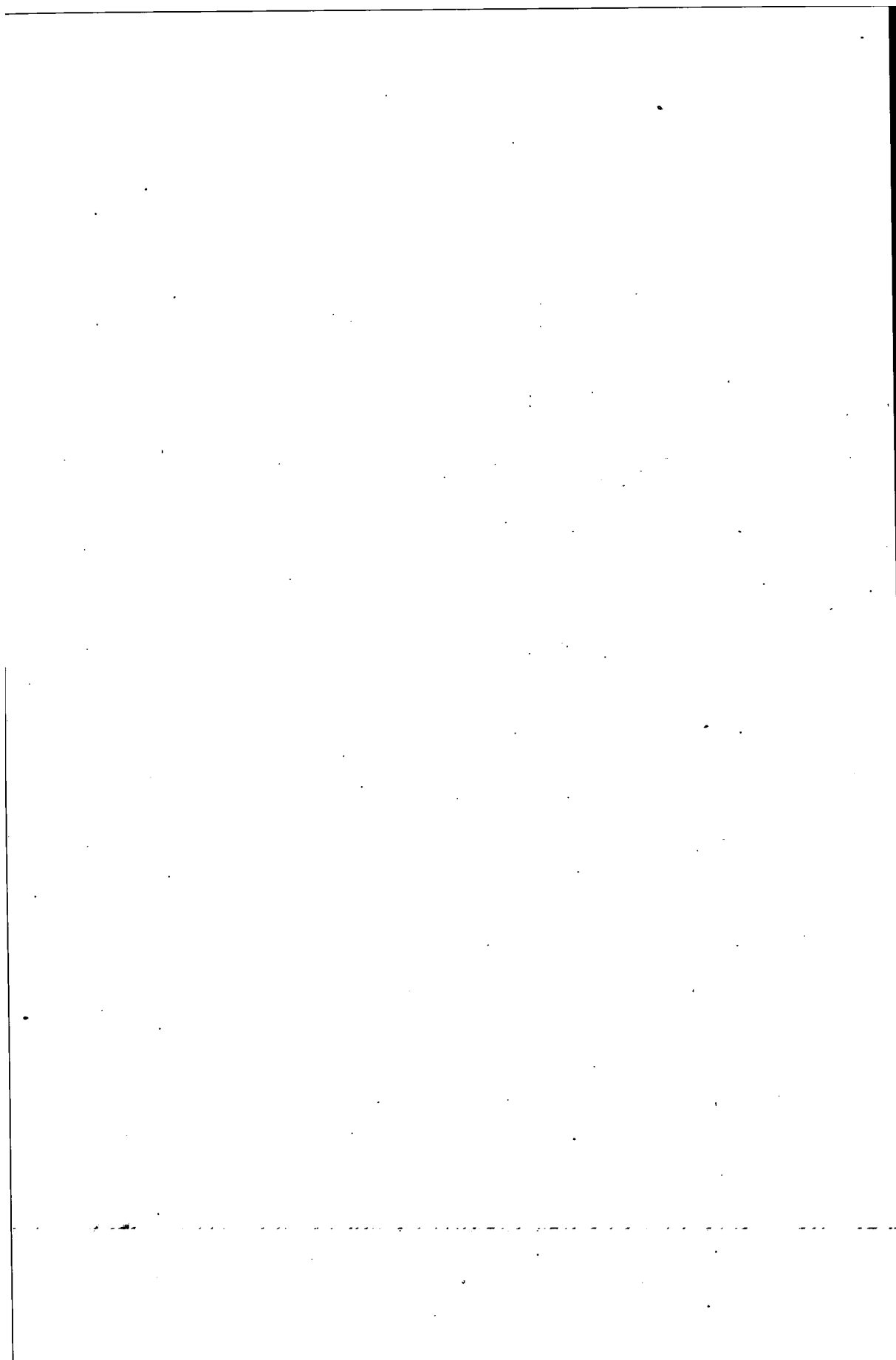
nämnda resolutionen. De bättre elementen ibland arbetarne äro helt visst lika goda och fosterlandsälskande svenskar som vi andre, till hvilkas uttalanden i allmänna frågor vi alltså gärna vilja lyssna. Säkerligen skola de ock en gång få öfverhanden och bestämma besluten, liksom de skola uppfostrande återverka på de lägre stående elementen och därigenom höja arbetsklassen i dess helhet. Men för närvarande och i den föreliggande frågan kunna vi ej lyssna på dem — vi vore då förlorade.

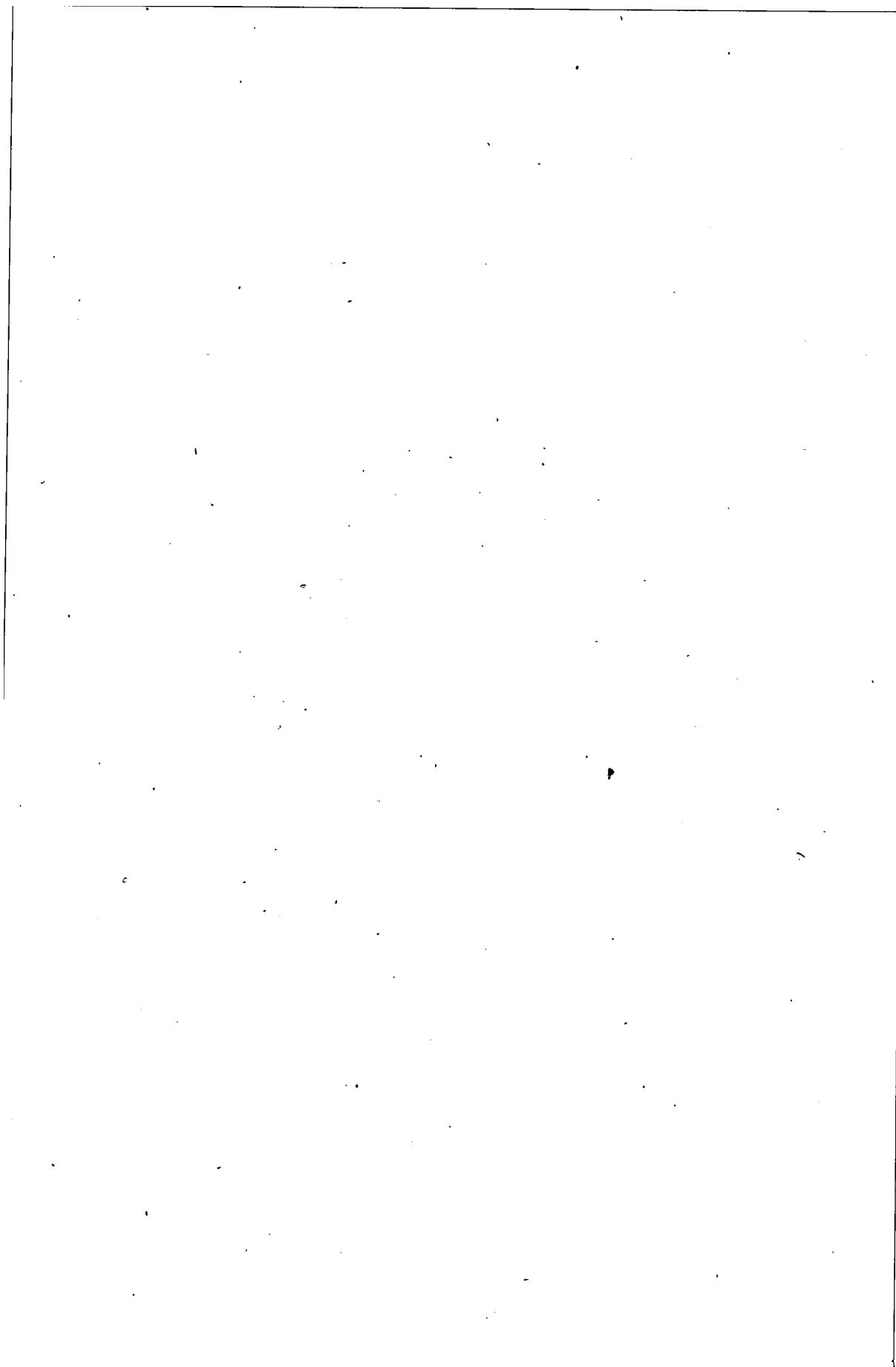
Af öfriga partier, hvilka ju ock äro de i Riksdagen bestämmande, har det, till hvilket flertalet bland de högre klasserna hör, och som råder i första kammaren — *högern*, om man så vill kalla det — sin ställning klar. Som en man lära det och dess representanter rösta för det kungl. förslaget. Ovissare förhåller det sig med det mellanparti, äfven det socialt tillhörande de högre klasserna, som döpts till det *liberala samlingspartiet*. Det bindande kittet inom detta parti, som för öfrigt rymmer liberala af alla färgskiftningar från klaraste rödt till en ganska dämpad färgton, är rösträttsfrågan samt oppositionen mot första kammaren. I denna fråga lär likväl nämnda kitt ej hålla, såsom man med kännedom om partiets sammansättning lätt kan tänka sig. Sannolikt delar sig detsamma därvid uti tre grupper. En skara torde enligt gamla traditioner gå med majoriteten i kammaren, medan en mindre flock själfständige män oafsedt den senares ställning rösta för förslaget, och slutligen de mera avancerade lika bestämdt arbeta emot det för att en annan gång få med det och rösträtten öfva den bekanta kompromisspolitiken. På majoriteten i andra kammaren hvilat sålunda frågans utgång. I sanning en ansvarsfull ställning för det parti, som bildar denna majoritet — *landtmannapartiet*. Lyssnade likväl de gode männen i andra kammaren till de ord, som med tusen stämmor ljudit rundt om i Sveriges bygder, så skulle de icke tveka. De enstaka yttringar af räddhåga för ökade bördor och likn. som förekommit, drunkna uti det samstämmiga ja, hvarmed Sveriges bönder och landtmän bekräftat, att de vilja ha ett tryggande försvar och därför taga regeringens förslag ofkortadt. De hafva därmed visat, att de känna sin ställning som den fasta kärnan i Sveriges folk och de förpliktelser denna ställning innebär.

Måtte dessa röster ute från bygderna ej förtona uti andra kam-
marens sal utan genljud eller förvanskas. Största faran härför
ligger uti ett arf från det gamla bondeståndets tid, som landt-
mannapartiet bär på, och som icke håller nu förnekar sig. Det
arfvet är — *vanan att pruta*. Men huru viktig sparsamhetens
dygd eljest månde vara, och huru mycket man må vara landt-
mannapartiet tacksamt för dess hushållning med statens medel,
så vore dess tillämpning i förevarande fall och på det sätt som
säges — tjänstetidens inskränkning till högst tio månader — icke
på sin plats. Härens krigsduglighet och sålunda organisationens
hela ändamål äfventyras därvid. Ty det inser äfven icke fack-
mannen, att här finnes ingen prutmån. En öfningstid, som är
mer än hälften kortare än andra länders med modernt härväsen
betecknar i och för sig ett minimum. Icke en dag bör därför
regeringen gifva efter på det år, som begärts. Den har massan
af Sveriges folk på sin sida. Jag är säker på, att om den före-
slagit sex års öfvergångstid i stället för som nu tolf, hade den
haft detsamma. Ty det svenska folket vill nu känna sig tryggt
ju förr dess hållre. Må landtmannapartiet, som makten hafver
i denna sak besinna detta. Sveriges framtid hvilar i dess händer.
Det får ej svika den eller sina egna bästa traditioner. Ty gör
det så i denna fråga, så förhindras visserligen icke däraf dess
slutliga lösning på önskad vis — den måste komma — men en
dyrbar tid förspilles, och vidare blottställes därmed vårt inre po-
litiska lif för större omhvälfningar, än hvad en lugn utveckling
kräfver. Det är nämligen att befara, att i sådant fall Skriftens ord
gå i fullbordan på landtmannapartiet, såsom de gått i fullbordan
på så många andra partier före det, då det heter: »de fötter stå
för dörren, som skola bära dig ut».

Brand- och Lif-

försäkringsaktiebolaget

SKÅNE

☛ **Malmö** ☛

Fonder öfver 20,000,000 kr.

meddelar

brand- och hushyreförsäkringar

samt

lif-, lifränte-

och

kapitalförsäkringar.

